

Geschiedenis herschreven: De “Kruiponder” foto versus een kazemat in Bourtange.

Door Michiel Teunisse 27 april 2017

Soms moet de geschiedenis herschreven worden. Na maanden speuren in archieven, fysieke verkenningen en vele mails aan instanties kon ik eindelijk een stukje geschiedenis herschrijven. Een foto (afb. 1) waarvan decennialang werd verondersteld dat deze nabij de Grebbeberg was gemaakt, bracht mij uiteindelijk in Bourtange.

Onderstaande foto zou volgens velen gemaakt zijn bij boerderij Kruiponder in de Grebbelinie net oost van de Grebbeberg, het riviertje voor de stelling zou de Grift zijn.

Deze foto staat ook als zodanig met bovenstaande begeleidende tekst in veel boeken en websites, soms staat erbij “Achter het Valleikanaal” “Of aan de Grebbelinie” (zie noot 1 boektitels)

Al 35 jaren had ik mijn twijfels maar nooit echt tijd en gelegenheid gehad om dit uit te zoeken, begin 2015 was het dan eindelijk zover, het onderzoek werd gestart.



Afb. 1

Bij de analyse van deze foto viel mij een aantal zaken op:

- de drie boerderij schuren recht achter elkaar linksboven op de foto;
- in de verte een lange rij bomen, langs een weg of kanaal?
- het hoogstaande rogge/graan midden boven;
- het (gemeente) huisje rechtsboven;
- de schuur/schaapskooi? rechtsboven;
- de wal waarin de militairen staan, kunstmatig aangebracht;
- de staande korporaal achter de mannen;
- de bewapening, ik miste een mitrailleur;
- de mannen zelf, 1 heeft er geen bajonet op zijn geweer, 1 heeft een lange broek aan en is aan de kleine kant, de man net voor de staande korporaal heeft een klein rolletje op zijn rug. En hun wapenriemen hangen allemaal anders;
- de maker van deze foto was dhr. Smits, deze was werkzaam bij Spaarnestad Photo in die tijd.

Al deze zaken heb ik uitgezet bij diverse mensen, iemand van 95! die nog in Wageningen had gestudeerd herkende het landschap niet als zijnde bij Wageningen rond 1940, voor mij een bevestiging dat deze foto inderdaad niet bij de Grebbeberg was genomen, immers zou het wel bij de boerderij Kruiponder zijn geweest zou het landschap in de verte de Nude moeten zijn bij Wageningen.

Door een landbouwer werd opgemerkt dat de rogge/graan zodanig hoog was dat het de maand juli moest zijn, zeker niet later. Juli? Dus juli 1939 want...juli 1940 was de mei oorlog al voorbij.

Maar in juli 1939 was er nog niet een algehele mobilisatie afgekondigd, deze was in september 1939. Wie waren dan deze mannen? Navraag leverde op dat de Grenstroepen in april 1939 waren opgeroepen, grote kans dus dat dit Grenstroepen waren en de foto dus ergens aan de Grens was gemaakt maar welke Grens?

Naspeuringen op internet leverde op dat de foto gemaakt was bij een drie daagse rondleiding voor journalisten in juli 1939 onder leiding van de generale staf officier Kapitein Paters. In dit geval deed hij NNO Groningen aan, Noord-Brabant en de kust. Uiteindelijk kwam ik op krantenartikelen van rondreizende journalisten. (Zie noot 2 krantenartikel)

In dit krantenartikel werd geschreven dat ze een stelling bezochten met een molen en een kerkhof, en ook gravende soldaten met een schaapskooi en een hek.

Nu vond ik via internet meer foto's van dhr. Smits, alle gemaakt tijdens deze korte rondreis.

Ik trof onderstaande foto afb 2 aan, na een korte analyse was dit dezelfde loopgraaf als in afb 1, immers de kleine soldaat met zijn lange broek, de soldaat met het rolletje op zijn rug en geen bajonet op zijn geweer waren de overeenkomsten.



Afb. 2

Op andere foto's (zie afb 3 en 4) van een andere locatie van fotograaf Smits stond duidelijk een molen! Dat is een duidelijk aanknopingspunt, wat kon leiden naar de locatie van afb.1.



Afb. 3

Vele kaartstudies en navragen bij oudheidkundige verenigingen tot vervelens toe, totdat er een verlossend antwoord kwam van de Molendatabase, bij monde van Leo Middelkoop. Hij had mijn verzoek uitgezet bij een kennis, de heer Erwin Esselink, die de molen uit duizenden (!) molenfoto's herkende. Deze molen is de molen van Immenga te Bourtange, die zwaar beschadigd raakte toen de brug op 10 mei 1940 werd opgeblazen. De bovenbouw verdween in 1951. De stenen onderbouw bleef staan, maar is in datzelfde najaar gesloopt. Rechts is het bosje te zien dat aan de begraafplaats grenst. De twee soldaten in de loopgraaf onderin de foto maakten deel uit van de vertragingdetachementen nabij de grens.



Afb. 4

De volgende tot voor kort onbekende foto's (afb. 5-6) zijn eveneens gemaakt bij Bourtange. De kazemat staat er nu nog, echter de omgeving is totaal veranderd. Op de foto staat aan de andere zijde van de weg een bakkerij en mij viel op dat er tussen de soldaten twee lege geweersteunen waren en een lange paal. Wanneer je de foto met de molen bekijkt (afb. 4), zie je dat ook deze soldaten tussen zich twee lege geweersteunen hebben en een lange paal. De molen was in Bourtange dus de link werd snel gelegd, de foto's 3 t/m 6 waren op 1 locatie gemaakt. Aardig detail is dat de foto waar de brug op te zien is (afb. 6) werd afgekeurd voor publicatie in 1939, de brug diende immers gemaskeerd te worden zoals dat op de andere foto (afb. 5) wel is gebeurd.



Afb. 5



Afb. 6

Terug naar afb. 1-2

In het krantenartikel werd de locatie met de molen en de brug beschreven samen met een andere nabijgelegen locatie waar een schaapskooi en een groep gravende soldaten werden beschreven. De journalisten bleken in de grensplaatsen Barnflair, Bourtange, en Nieuweschans geweest te zijn dus hierop de oudheidkundige verenigingen aangeschreven. Inmiddels had ik door nauwkeurige bestudering van de foto's 3 t/m 6 in de gaten dat deze soldaten in dezelfde loopgraaf stonden, kortom ik werd warm.

Groot was mijn verbazing toen ik van de familie Borg uit Bourtange een mail kreeg dat zij het huis op de foto (afb.1) herkenden. Het zichtbare huis op de foto (afb.1) aan het Jodenlaantje in Bourtange is enige tijd geleden afgebrand. De militairen staan met hun rug tegen wat nu de camping 't Plathuis is en kijken op de Markebrug. De tweede foto (afb.2) is dezelfde loopgraaf, op de eerste foto voor de staande korporaal/sergeant zie je drie soldaten staan, dat zijn de dezelfde drie soldaten als op de tweede foto. Op de detail foto (afb. 2) zie je het huis van de familie Waninge en de schuur van Jan Visscher (hoek De Meijen - Willem Lodewijkstraat). Onderweg rijdende ontdekte ik ook nog twee schuren (afb. 1), als je goed kijkt zie je in de groepsfoto linksboven vaag drie schuren, twee staan er nog en van de derde zijn de fundamenten nog aanwezig.

Mijn kijk op de noordelijke verdediging – de zogenaamde vertraging linies – veranderde gedurende deze zoektocht. Met de weinige middelen en mensen heeft men op 10 mei 1940 zo veel mogelijk geïmproviseerd. Als respect voor deze mannen wordt hen dan alsnog de eer van de juiste locatie van de foto's gegund.

Bron foto's: Spaarnestad Photo, fotograaf Smits.

Noot 1:

-Grebbeinie mei 1940 EH Brongers 2004 11e druk pagina 86

-MEI 1940 de strijd op Nederlands grondgebied Herman Amersfoort en Piet Kamphuis

Verslag in De Harderwijker (25 juli 1939).

punten, waaraan ook de Oude Strategen al hun aandacht schonken.

Er ligt een rustig watertje. Verderop staat een molen en rechts van het stille water, waar de takken der boomen in spiegelen, ligt een kerkhof. Ergens op den kant staat een bord: Vischwater van de Hengelclub.... Kan het idyllischer?

Maar de brug staat onder scherp. De weg is een versperring van ijzer en cement, hechter dan dieper het grensgebied in.

Er is een schaapskooi. Zooals ge er in deze streken zoovele aantreft. Het is 'n wonderlijke schaapskooi, al zoudt ge dat zoo niet zeggen. Want die boerderij even verder, aan den anderen kant van het water, staat niet meer in Nederland. Daarom is die schaapskooi geen schaapskooi. Dat daarin geschut staat opgesteld, dat achter het lang-gerekt, rustiek hekwerk een loopgraaf werd gedolven en dat die heele schaapskooi er nog maar korten tijd staat, behoef ik wel niet meer te zeggen. Hier werd op bekwame wijze een uiterst gevaarlijk en gecompliceerd punt in onze verdedigingslinie, dank zij tankvallen en met elkaar corresponderende vuurstellingen, die elkaar dekken, terdege beschermd.

In een der cantines wordt een muur-